

SUMMARY

RESEARCH OF INTRAPERSONAL CONFLICTS: HISTORY AND CONTEMPORANEITY

The article deals with the basic approaches to understanding of nature of intrapersonal conflicts. The views of different authors of the past and contemporaneity are described in article.

Key words: conflict, intrapersonal conflict, Z.Freud, K.Jung, K.Horney, E.Bern, A.Maslow, L.Festinger, R.Assadzioli, O.Luria, B.Myasishchev.

УДК – 159.947.3–053.6

ОСОБЛИВОСТІ ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКА

ЮРКОВ О.С., ФЕЛЬЦАН М.І.

Мукачівський державний університет

В статті розглядаються психологічні особливості вольової сфери особистості, вольові дії та якості. Висвітлюється питання формування та розвиток вольової сфери підлітка, самовиховання його волі.

Ключові слова: воля, вольові дії, вольовий акт, вольові якості особистості, самовиховання та вольова регуляція підлітка

Соціально – економічні, політичні умови нашого суспільства потребують виховання нового, психологічно стійкого типу особистості, який здатний до саморегуляції, саморозвитку та вдосконалення, вміє ставити мету та відповідно до неї вирішувати життєві задачі, долаючи труднощі та перешкоди. Основою для формування даних рис особистості виступає вольова сфера. Враховуючи те, що вольова сфера безпосередньо впливає на поведінку та діяльність людини, є взаємопов'язаною з різними аспектами структури особистості (мисленням, пізнавальною діяльністю, увагою, емоційною сферою), в даний час є актуальним питання про формування та розвиток волі в різних умовах. Питання природи феномена волі в сучасній психології є досить проблематичним. Незважаючи на багатовікову історію, проблема волі досліджувалась багатьма вченими, але на сьогоднішній день дана проблема не користується популярністю.

Об'єкти та методи дослідження

Питанням розвитку та функціонуванням вольової сфери особистості займалися такі вчені як: Ф.Дондерс, Д. Кеттел, М. Ланге, Г. Гартшорн, Ф. Мей; Т. Челпанов, В.Франкл, Л. Виготський та інші. Вагомий внесок у з'ясування фізіологічних механізмів вольових дій було здійснено І. Сеченовим, І. Павловим, В.Бехтеревим, що дозволило уникнути суб'єктивістського підходу при розгляді проблематики волі та довести зв'язок між вольовими якостями та зовнішніми і внутрішніми стимулами. Сучасні дослідження вольової сфери особистості представлені в роботах В.А.Іваннікова, Є.В.Ейдмана, В.В.Нікандрова.

Проблема природи феномена волі вивчалася з точки зору філософії, фізіології, психології тощо. В науковій літературі існує чимало підходів до розуміння вольової сфери особистості та її першоджерел, проте слід зазначити, що у кожній людини є універсальна воля, яка представлена в її власному характері. Погляди вчених щодо вольової сфери людини формувались і змінювались залежно від суспільно – історичних умов, тому чіткої концепції становлення вольової сфери й досі немає.

Об'єктом дослідження виступає вольова сфера підлітка.

Предметом дослідження є психологічні особливості розвитку вольової сфери особистості у підлітковому віці.

Дослідження ґрунтується на аналізі та узагальненні науково-теоретичних джерел, присвячених вирішенню даної проблеми.

Метою статті є теоретично проаналізувати особливості розвитку вольової сфери підлітка.

Результати та їх обговорення

Людина як активна істота не тільки сприймає оточуючий світ, не тільки певною мірою ставиться до нього, але й реагує на його впливи і сама впливає, перетворюючи світ у власних цілях. Так, людина постійно виявляє свою активність, щоб задовольнити ряд потреб і використовує для цього діяльність. Однак, якщо на шляху до досягнення мети виникає перешкода, то компонентів однієї діяльності для суб'єкта стає недостатньо, і він використовує волю як психічну якість.

Воля – це специфічно людська сторона психіки, яка виникла разом з появою суспільства і трудової діяльності. Тваринам не притаманна така психічна якість, їх поведінка зумовлена інстинктивними проявами. Воля людини виражається в тому, наскільки людина здатна переборювати перешкоди та труднощі на шляху до мети, наскільки вона здатна керувати своєю поведінкою, підпорядковувати свою діяльність певним задачам.

Воля – це психічний процес свідомої цілеспрямованості регуляції людиною своєї діяльності і поведінки з метою досягнення поставлених цілей. Виходячи з цього, основну одиницю волі - вольову дію, треба розуміти як дію свідому, цілеспрямовану. У вольових діях людина здійснює свою свідому мету, яка, як закон, визначає спосіб дій і характер [1].

Живучи і працюючи, люди поступово навчилися ставити собі певні цілі і свідомо добиватися їх реалізації. В боротьбі за існування, долаючи труднощі, напружуючи свої сили чи стримуючи себе, людина виробила в собі різні якості волі. Чим важливіші були ті цілі, які ставили собі люди в житті і чим більше вони їх усвідомлювали, тим активніше вони добивалися їх реалізації. Вольова діяльність обов'язково передбачає цілий ряд актів і дій, які, в свою чергу, передбачають широкий ступінь усвідомлення особистістю її зусиль і характеру психічних процесів, що здійснюються. Воля – не абстрактна сила, а свідомо спрямована активність особистості. Конкретною одиницею волі є вольове зусилля. Воля, як внутрішня активність психіки, забезпечує виконання двох взаємопов'язаних функцій — спонукальної і гальмівної, в них вона і виявляється.

Характерні особливості волі.

1. Воля є продуктом суспільно – історичного розвитку людини, її формування пов'язане з появою і розвитком трудової діяльності.

2. Воля не є природженою здатністю. Вона формується у процесі діяльності, яка потребує певних вольових якостей і навичок вольової регуляції.

3. Вольова регуляція – це регуляція свідома, опосередкована знаннями людини про зовнішній світ, про свої цінності і можливості, на підставі яких здійснюються передбачення та оцінка наслідків активності особистості.

4. Розвиток волі тісно пов'язаний з розвитком мислення, уяви, емоцій, мотивації з розвитком свідомості і самосвідомості особистості загалом [5].

Як правило, дії людини поділяють на мимовільні й довільні. Мимовільні дії здійснюються при виникненні неусвідомлюваних або недостатньо усвідомлюваних спонукань. Вони мають імпульсивний характер і позбавлені будь-якого чіткого плану (наприклад, у стані паніки). Довільні дії, їх зміст і засоби реалізації підпорядковані свідомим цілям людини. Вони нерозривно пов'язані з відображенням мети та засобів її досягнення і охоплюють прагнення до мети, попереднє уявлення про неї. Довільні дії здійснюються за допомогою саморегуляції, яка передбачає довільний контроль за їх

плануванням і виконанням. На відміну від мимовільних, довільні дії мають такі характеристики: 1) наявність усвідомлених мотивів; 2) спрямованість на досягнення мети; 3) нерозривний зв'язок з мисленням і мовленням.

Особливу групу довільних дій утворюють вольові дії. Вольові дії людини скеровані на досягнення свідомо поставлених цілей і пов'язані з подоланням труднощів. Вони бувають різними за складністю. Так, індивід, який вперше сів на велосипед, переборює деякі побоювання, пов'язані з можливим падінням. Така вольова дія є простою. Складна вольова дія має кілька простих. Складні дії входять у систему організованої вольової діяльності людини, спрямованої на досягнення віддалених цілей. Власне вольові дії - це дії, скеровані на досягнення свідомо поставлених цілей і пов'язані з подоланням труднощів [5].

Основні ознаки власне вольових дій :

- 1) свідоме подолання перешкод на шляху до досягнення мети;
- 2) наявність конкуруючих (суперечливих) мотивів;
- 3) наявність вольового зусилля.

Загальні характеристики вольових дій:

- вольові дії є усвідомленими, цілеспрямованими, умисними, здійсненими за власним свідомим рішенням;
- вольовими діями є дії, зумовлені як зовнішніми (соціальними), так і внутрішніми (власними) чинниками, тобто завжди існують підстави, за якими дії мають виконуватися;
- вольові дії можуть мати дефіцит спонукання чи гальмування або з самого початку, або в процесі їх здійснення;
- вольові дії можуть забезпечуватися допоміжним спонуканням чи гальмуванням за рахунок зміни смислу дії і закінчуватися досягненням мети.

Вольова дія може реалізуватись в простих і складних формах. Простий вольовий акт має дві ланки: постановку мети і виконання. Тут чітко одна ланка слідує за іншою негайно, без проміжних ланок. У простому вольовому акті спонукання до дії, спрямоване на більш чи менш усвідомлену мету, може безпосередньо переходити у дію. Складну вольову дію характеризує опосередкований свідомий процес: діям передують врахування її наслідків, усвідомлення мотивів, планування. Така дія потребує значного напруження сил, терпіння, наполегливості, вміння організувати себе на виконання дії [3].

Деякі вчені (В.А. Крутецький, В.В. Богословський) виділяють у вольовому акті два етапи:

- підготовчий, етап мисленої дії, обдумування, на якому усвідомлюється мета, визначаються шляхи і засоби її досягнення, приймається рішення;
- виконавчий, на якому відбувається виконання прийнятого рішення і самооцінка виконаної дії.

У складній вольовій дії такі дослідники як Г.С. Костюк, А.В. Петровський та О.В. Скрипченко виділяють чотири фази:

1. Виникнення спонукання та попередня постановка мети.
2. Стадія обмірковування та боротьба мотивів.
3. Прийняття рішення.
4. Виконання.

1. Перша, початкова фаза вольового акту, полягає в попередній постановці мети. Необхідною передумовою постановки мети є виникнення певного мотиву, спонукання і пов'язаного з ним прагненням. Процес постановки мети пов'язаний із виникненням усвідомленого дієвого бажання або хотіння. Слід відзначити те, що в

складному вольовому акті виникле активне бажання не завжди зразу ж приводить до відповідних дій та вчинків.

2. При виборі мети або засобів дії виникає потреба в обговоренні їх прийнятності, яке передбачає зважування різних аргументів за і проти висунутих цілей чи засобів їх досягнення, вимагає оцінки суперечливих бажань, аналізування обставин, розмірковування, напруженої роботи мислення. Вибір прийнятої мети часто характеризується яскраво виявленою боротьбою мотивів. Ця боротьба відбиває наявність у людини внутрішніх перешкод, суперечливих спонукань, бажань, прагнень, які стикаються, вступають у конфлікт між собою.

3. Обговорення і боротьба мотивів закінчується прийняттям рішення, що означає остаточну постановку свідомої мети. Але й після цього не завжди відбувається безпосередній перехід до виконання намічених дій. Це буває особливо тоді, коли рішення стосується не якоїсь простої і близької мети, а складної і притому віддаленої, над досягненням якої людина збирається працювати більш-менш тривалий час (наприклад, рішення студента першого курсу успішно закінчити інститут). Такі рішення, які мають на увазі цілу програму дій протягом певного часу, або, може й цілого життя, називаються намірами.

4. При переході до виконання часто перевіряється і сама прийнятність мети, а інколи також ступінь її привабливості. В складному вольовому акті людина зустрічається з труднощами не тільки в зв'язку з прийняттям рішення, але і в процесі його виконання. На цій фазі вольового акту часто відбувається справжня боротьба з реальними зовнішніми і внутрішніми перешкодами, які стоять на шляху до досягнення поставленої мети. Тому виконання рішень і намірів слід розглядати як найістотнішу фазу вольового акту, без наявності якої він позбавляється своїх специфічних рис [4].

До системи вольової діяльності людини належать також вольові якості. З дитячого віку людина виконує дії та здійснює вчинки, регульовані волею. Життєва практика закріплює регулювання дій у вигляді вольових якостей особистості. Ці якості, поряд з іншими особистісними особливостями, утворюють стиль поведінки людини. Але окрема людина не ізольована від інших людей. Вона - член суспільства, представник класу, що має свою ідеологію, мораль, звичаї і традиції. У практичній діяльності особистість керується індивідуальними потребами, інтересами, а також ідеями, моральними нормами, традиціями людей, в середовищі яких живе. Ідеологія, виражена в світогляді, мораль і традиції, що панують у суспільстві - це широка основа, на якій виростають конкретні дії і вчинки людини. Разом з тим існують певні життєві обставини у кожної людини: більша або менша матеріальна забезпеченість, взаємини в сім'ї, виховний вплив, природні задатки. Зливаючись із загальними умовами в єдиний потік, ці конкретні умови створюють середовище для формування вольових якостей особистості.

Вольові якості – це відносно стійкі, незалежні від конкретної ситуації психічні утворення, що засвідчують досягнутий особистістю рівень свідомої саморегуляції поведінки, її влади над собою. На рівні особистості вияв волі знаходить своє вираження в таких властивостях, як сила волі (міра необхідного вольового зусилля для досягнення мети), наполегливість (уміння людини мобілізувати свої можливості для тривалого подолання труднощів), витримка (уміння гальмувати дії, почуття, думки, що заважають здійсненню прийнятого рішення), енергійність та інші. Це – первинні (базові) вольові особистісні якості, що визначають більшість поведінкових актів.

Існують і вторинні, що розвиваються в онтогенезі пізніше, ніж первинні вольові якості: рішучість (уміння приймати і втілювати в життя швидкі, обґрунтовані і тверді рішення), сміливість (уміння подолати страх і йти на виправданий ризик заради досягнення мети, незважаючи на небезпеку для особистого благополуччя),

самовладання (уміння контролювати почуттєву сторону своєї психіки і підпорядковувати свою поведінку рішенням свідомо поставлених завдань), упевненість в собі. Ці якості потрібно розглядати не тільки як вольові, але і як характерологічні.

До третинних потрібно віднести вольові якості, найтіснішим чином пов'язані з етичними: відповідальність (якість, що характеризує особистість з точки зору виконання нею етичних вимог), дисциплінованість (свідоме підкорення своєї поведінки загальноприйнятим нормам, встановленому порядку), принциповість (вірність певній ідеї в переконаннях і послідовне проведення цієї ідеї в поведінці), обов'язковість (уміння добровільно покласти на себе обов'язки і виконати їх). До цієї ж групи відносяться якості волі, пов'язані з відношенням людини до праці: діловитість, ініціативність (уміння працювати творчо, здійснюючи вчинки на власний розсуд), організованість (розумне планування й упорядкування своєї праці), виконливість (старанність, вчасне виконання доручень і своїх обов'язків) тощо. Третинні якості волі звичайно формуються тільки до підліткового віку, тобто моменту, коли вже є досвід вольових дій [1].

Розвиток вольової сфери особистості багато в чому залежить і від вікових особливостей індивіда. Так, на кожному віковому етапі виникають певні зміни, формуються новоутворення і відповідно до цього розвивається вольова сфера. Досить багато змін у вольовому розвитку особистості виникає у підлітковому віці.

Підлітковий вік (від 11-12 до 14-15 років) є перехідним головним чином в біологічному сенсі, оскільки це вік статевого дозрівання. У соціальному плані підліткова фаза – це продовження первинної соціалізації. Перехід до цього віку характеризується глибокими змінами умов, що впливають на особистісний розвиток дитини. Вони стосуються фізіології організму, відносин, що складаються у підлітків з дорослими людьми і однолітками, рівня розвитку пізнавальних процесів, інтелекту, здібностей і волі зокрема. У всьому цьому намічається перехід від дитинства до дорослості. Відбувається формування системи особистісних цінностей, які визначають зміст діяльності підлітка, сферу його спілкування, вибірковість ставлення до людей, оцінки цих людей і самооцінку.

Почуття дорослості – центральне і специфічне новоутворення цього віку (Л. С. Виготський). Придбати якості дорослості прагнуть усі без винятку підлітки. Спостерігаючи прояви цих якостей у старших людей, підліток часто некритично наслідує їх. Власне прагнення підлітків до дорослості посилюється за рахунок того, що й самі дорослі починають ставитися до підлітків вже не як до дітей, а більш серйозно і вимогливо. Підсумком цих процесів стає зміцнення внутрішнього прагнення підлітка скоріше стати дорослим, яке створює абсолютно нову зовнішню і внутрішню ситуацію особистісного психологічного розвитку.

У підлітковому віці триває процес формування і розвитку самосвідомості дитини. Удосконалення самосвідомості в цьому віці характеризується особливою увагою дитини до власних недоліків. Бажаний образ «Я» у підлітків складається з цінними для них досягнень інших людей і веде до застосування вольового зусилля, спрямованого на саморозвиток. У старшому підлітковому віці багато школярів починають займатися саморозвитком у себе необхідних вольових якостей. Об'єктом наслідування для них стають товариші, старші за віком – юнаки та дорослі. У компаніях з ними підліток бере участь в справах, що вимагають прояви волі.

Основний шлях виховання вольових якостей особистості підлітка – організація його діяльності. Строгий розпорядок життя привчає підлітка активно і розумно керувати своєю поведінкою, виконувати обов'язки незалежно від особистих бажань і потреб навіть тоді, коли діяльність є йому малоцікава, неприваблива, нудна, одноманітна. Оволодіння знаннями, вміннями та навичками, різноманітні форми праці

в умовах школи і в дома змушують підлітка постійно справлятися з подоланням труднощів, спостерігати, запам'ятовувати, активно мислити, що нерідко вимагає великих вольових зусиль.

Досить поширеним серед сучасних підлітків способом розвитку у себе вольових якостей особистості є заняття різними видами спорту, пов'язаними з великим фізичним навантаженням та ризиком, це такі, де потрібні неабияка сила і мужність. Фізично слабка людина швидше може піддатися впливу страху і втратити самоконтроль. Витримка, витривалість, наполегливість більш притаманні фізично здоровим людям, тож фізкультура і спорт зміцнюють організм, привчають людину до управління своїм тілом, рухами і поведінкою. Вольові якості особистості, які спочатку сформувалися і закріпилися під час цих занять, потім переходять на інші види діяльності, зокрема на професійну роботу.

Загальна логіка розвитку всіх вольових якостей може бути виражена таким чином: від уміння керувати собою, концентрувати зусилля, витримувати і виносити великі навантаження до здатності керувати діяльністю, домагатися в ній високих результатів. Відповідно до цієї логіки змінюють один – одного і вдосконалюються прийоми розвитку вольових якостей. Спочатку підліток просто захоплюється ними в інших людей, заздрить тим, хто володіє цими якостями (10-11 років). Потім він заявляє про бажання мати такі якості у себе (11-12 років) і, нарешті, вдається до їх самовиховання (12-13 років). Найбільш активним періодом вольового самовиховання у підлітків вважається вік від 13 до 14 років.

Головним чинником розвитку вольової сфери підлітка залишається навчання. Навчальна діяльність, по-перше, вимагає від підлітка вміння керувати своєю психічною діяльністю; робити розумові зусилля при вирішенні завдань, проявляти посидючість, увагу, запам'ятовувати величезну кількість шкільного матеріалу, доводити розпочату роботу до кінця. По-друге, навчальна діяльність вимагає від підлітка вміння керувати своєю поведінкою; він повинен виконувати те, що від нього вимагається, повинен відмовитися від гри, прогулянки, цікавої передачі заради навчальних обов'язків. Сенс навчальної діяльності для підлітка – в самоосвіті та самовдосконаленні. Більшість авторів, які вивчали інтереси підлітків, відзначають зростання та розширення кола пізнавальних інтересів (В.А.Крутецкий, Н.С.Лукін, Д.Б.Ельконін) [2].

У цьому віці створюються непогані умови для формування організаторських здібностей, діловитості, підприємливості, багатьох інших корисних особистісних якостей, пов'язаних з проявом емоційно-вольової сфери. Ці особистісні якості можуть розвиватися практично у всіх сферах діяльності, до яких залучений підліток і які можуть бути організовані на груповій основі: навчання, праця, гра.

Великі можливості для прискореного розвитку ділових якостей дітей-підлітків відкриває трудова діяльність, коли діти беруть участь в ній на рівних правах з дорослими людьми. Це можуть бути шкільні справи, участь у роботі дитячих кооперативів, малих шкільних підприємств тощо. Важливо, щоб у всіх цих випадках дітям надавалося максимум самостійності, щоб дорослими помічалися і підтримувалися будь-які прояви дитячої ініціативи, діловитості, підприємливості, практичної кмітливості.

Розвиток волі, її самовиховання можливе при дотриманні ряду умов:

- Систематичному тренуванні у подоланні труднощів, починаючи з порівняно незначних труднощів у повсякденному житті (режим дня, заняття спортом тощо).
- Обов'язковому здійсненні прийнятих рішень.
- Постановці привабливої, особистісно значимої і соціально корисної мети.
- Виділенні і проходженні ряду етапів на шляху до поставленої мети.

Розвиток вольової регуляції поведінки в підлітка здійснюється в декількох напрямках. З одного боку – це перетворення мимовільних психічних процесів у довільні, з іншого боку – знаходження людиною контролю над своєю поведінкою, з третього – вироблення вольових якостей особистості. Ще один напрямок у розвитку волі виявляється в тому, що людина свідомо ставить перед собою усе більш важкі завдання і переслідує усе більш віддалені цілі, що потребують докладання значних вольових зусиль протягом досить тривалого часу. Наприклад, школяр ще в підлітковому віці може поставити перед собою завдання розвинути в себе такі здібності, до формування яких у нього немає виражених природних задатків. Одночасно він може поставити перед собою мету зайнятися в майбутньому складним і престижним видом діяльності, для успішного виконання котрого необхідні такого роду здібності.

Розвиток волі в дітей певним чином співвідноситься зі збагаченням їхньої мотиваційної і моральної сфери. Включення в регуляцію діяльності більш високих мотивів і цінностей, підвищення їхнього статусу в загальній ієрархії стимулів, що керують діяльністю, здатність виділяти й оцінювати моральну сторону зроблених вчинків – все це важливі моменти виховання волі в дітей підліткового віку.

Удосконалення вольової регуляції поведінки в дітей пов'язане з їх загальним інтелектуальним розвитком, появою мотиваційної та особистісної рефлексії. Тому виховувати волю в дитини у відриві від її загального психологічного розвитку практично неможливо. У противному разі замість волі і наполегливості як безсумнівно позитивних і цінних особистісних якостей можуть виникнути і закріпитися їх антиподи – впертість та ригідність. Отже, виховання волі підлітка – це виховання передусім його як цілісної особистості, а не тільки розвиток певної якості.

Висновки. Таким чином, воля являє собою психічний процес свідомої цілеспрямованості регуляції людиною своєї діяльності і поведінки з метою досягнення поставлених цілей. Основною одиницею волі є вольова дія, яка може реалізуватись в простих і складних формах. Простий вольовий акт має дві ланки – постановку мети і виконання. Складну вольову дію характеризує опосередкований свідомий процес: діям передуює врахування її наслідків, усвідомлення мотивів, планування. До системи вольової діяльності людини належать також вольові якості, які в свою чергу поділяються на первинні та вторинні. В підлітковому віці відбувається подальший розвиток волі, формуються та удосконалюються нові вольові якості особистості. Удосконалення вольової регуляції залежить від морального, мотиваційного їх виховання. Важливу роль у розвитку вольової сфери підлітка відіграють навчальна та трудова діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Загальна психологія** : Підручник для студ. ВНЗ / С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко [та ін.] ; За заг. ред. Максименка С.Д. – 2-ге вид., перероблене і доповнене. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 704 с.
2. **Ліфарєва, Н. В.** Психологія особистості : Рекомендовано МОНУ як навч. посібник для студентів ВНЗ / Н. В. Ліфарєва. – К : Центр навчальної літератури, 2003. – 240 с.
3. **Павелків, Р. В.** Загальна психологія : Затв. МОНУ як підручник для студ. ВНЗ / Р. В. Павелків. – Вид. 3-тє, доп. – К : Кондор, 2009. – 576 с.
4. **Савчин, М. В.** Загальна психологія : Навчальний посібник / М. В. Савчин. – К : Академвидав, 2011. – 464с. – (Альма-матер).
5. <http://ua.textreferat.com/referat-10547-2.html>
6. <http://coollib.net/b/221093/read>

АННОТАЦІЯ**ОСОБЕННОСТИ ВОЛЕВОЙ СФЕРЫ ПОДРОСТКА**

В статье рассматриваются психологические особенности волевой сферы личности, волевые действия и качества. Рассматривается вопрос формирования и развития волевой сферы подростка, самовоспитания его воли.

Ключевые слова: воля, волевые действия, волевой акт, волевые качества личности, самовоспитания и волевая регуляция подростка
аннотация

SUMMARY**FEATURES OF VOLITIONAL SPHERE OF TEENAGER**

The psychological features of volitional sphere of personality, volitional actions and volitional qualities, are examined in the article. Problem of a forming and development of volitional sphere of teenager, self-education of his volition are illuminated in the article, too.

Key words: volition, volitional actions, volitional act, volitional qualities of personality, self-education and volitional adjusting of teenager

УДК 159.942-053.4**ВПЛИВ РОДИНИ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ (МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ)****ВАРГА В.С., ВІРВАН М.М.**

Мукачівський державний університет

У статті розкрито особливості впливу родини на психічний розвиток дитини молодшого шкільного віку та проблеми впливу стилю сімейного виховання на формування особистості. Особлива увага звертається, також, на психологічний клімат родини. Публікація містить матеріал, що розкриває деякі механізми впливу родинного клімату на психічний розвиток дитини. Також, представлено низку психологічних змін у їх психічному стані, що виявлені на основі емпіричних досліджень.

Ключові слова: сім'я, стиль сімейного виховання, психологічний клімат родини, психічний розвиток дитини.

Постановка проблеми

Важливість розгляду проблеми впливу сім'ї на психічний розвиток дитини зумовлена тим, від того, як батьки сприймають і розуміють дитину, її потреби, інтереси, психологічні стани та переживання, а, отже, відповідно і взаємодіють з нею, залежить як дитина себе сприймає і оцінює. Сила впливу родини на дитину надзвичайно велика.

Сім'я – це своєрідна модель базового життєвого тренінгу особистості, у якій дитина отримує перший досвід соціальної взаємодії. Батьки складають перше суспільне середовище щодо дитини, де формується унікальна ситуація розвитку. Визначальною є роль батьків у формуванні емоційно-стабільної, життєздатної, творчо-орієнтованої особистості дитини, особливо на первинному етапі її соціалізації [6]. Базові структури психіки людини формуються переважно на довербальному етапі в пренатальний та постнатальний періоди, коли дитина знаходиться в повній залежності від батьків та потребує умов, які б забезпечували її базові потреби.

Також дуже важливим для психічного здоров'я дитини є психологічний клімат родини, ставлення до дитини у сім'ї. В сім'ї дитина набуває вміння і навички у спілкуванні і людському взаєморозумінні, тут закладається моральні риси і відбувається професіональне самовизначення. Загальновідомим є те, що спілкування,